

Romanohangos

ROMSKÝ HLAS • ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE • ROČNÍK 23 • ČÍSLO 11 • VYŠLO 3. ZÁŘÍ 2021

CENA 18 Kč

Fotoreportáž z piety:
Vzpomínka na
„Hodonínek“

strana 4

Irena Eliášová:
Imar andre škola... /
Hurá do školy...

strana 2, 3

Lili Kačová:
Miluj mě dnes/Kam man
adadžives

strana 6, 7

ZPRÁVY

Slovensko – Hudbu, radost i naději, stejně jako v předešlých letech, přinesly do romských osad Česká filharmonie a pěvecký sbor Čhavorenge Idy Kellarové v rámci projektu Romano drom (Romská cesta).

Romano drom je dvoutýdenní letní uměleckou školou, která dlouhodobě podporuje talentované romské děti a mladé lidi. Letos ji uzavřely tři velké koncerty v romských osadách na východním Slovensku, v Hermanovcích, Rakúsích a Spišských Tomášovcích.

Internet – Černé hákové kříže v bílém kruhu na červeném pozadí, tedy svastika, byly používány jako vlajka německé nacistické strany. Zkráje týdne tento symbol pokrýval tisíce stránek internetové encyklopedie Wikipedia.

Útok byl směřován především na celebrity a politiky, například i na stránku s informacemi o prezidentovi USA Joeu Bidenovi. Svastika se též objevila na stránkách viceprezidentky Kamaly Harrisové, sovětského diktátora Josifa Stalina a mnoha dalších. Informuje o tom Romea.cz

Tomáš Ščuka: Návrat do škol

foto: Profimedia

Po letních prázdninách se žáci a studenti vrací do škol. Na tom samozřejmě není nic nezvyklého, snad jen zmíním, že někteří po-

třebují více času adaptovat se zpět do období povinností a řádu. Druhým rokem prožíváme kvůli pandemii různá omezení v našem ka-

ždodenním životě. Ve školním roce 2020/2021 fungovaly školy necelé tři měsíce. Více než sedm měsíců byli žáci a studenti odkázáni na di-

stanční výuku. Jde o bezkontaktní formu výuky, která probíhá online

Pokračování na str. 3

O tom, jak si Roman Horváth splnil svůj sen

10. září otevírá v Ostravě svůj barbershop. V dětství hrál fotbal, ale fotbalistou se ze zdravotních důvodů nestal. A proto se rozhodl, že si vybuduje vlastní klientelu a otevře svůj salon. Roman ke své práci přistupuje s úctou a precizností, inspiraci hledá na sociálních sítích i v malířském umění. Své kadeřnické zkušenosti předává dál. Stavte se do MOONSALONU v Ostravě a přijďte podpořit mladého dvaadvacetiletého kadeřníka.

Ahoj, Romane, mohl bys nám říct, kdy ses rozhodl věnovat stříhání?

Vše začalo v roce 2014, kdy k nám přišel kamarád a chtěl ostříhat. Ten kamarád pak chodil každý týden s tím, že mi pokaždé ukazoval jinou fotku stříhu a já se pokaždé snažil, aby to bylo přesně podle obrázku. Nikdy mi to moc nešlo a v době, kdy jsem si měl vybírat střední školu, jsem si vybral kadeřnickou. Chtěl jsem se vše naučit a každý den po škole jsem si nové věci zkoušel na kamarádech. Tím, že jsem měl hodně kamarádů a v Ostravě byly jen dva barbershopy, které stříhaly za vyšší

ceny, jsem si vytvořil strašně velkou klientelu. Školu jsem bohužel po dvou a půl letech nedokončil. Po ukončení školy jsem měl hodně času na zdokonalování svých zkušeností na klientech a to mě dostalo tam, kde jsem teď. Stříhám už sedm let a pořád mě to baví tak jako na začátku. Stále se učím nové věci a chodím na různá školení. Své zkušenosti taky předávám dál, jezdím různě po republice školit další začínající barbory.

Kde tvůj salon najdeme?

Náš MOONSALON teprve budeme otevírat, a to 10. září 2021. Už se na něm pracuje. Jsme ve fázi, kdy se dodělávají menší detaily. Náš salon sídlí v Ostravě, v Mariánských horách. Brzy bude otevřena a na všechny se těšíme.

Jaké služby budete v salonu nabízet?

V našem salonu budeme nabízet stříhání, úpravu vousů, barvení vousů i vlasů, opálení chloupků na uších i depilaci menších chloupků na obličejích a vytrhnutím chloupků v nose.

Jakou očekáváš návštěvnost?

Návštěvnost očekávám různorodou. Ostříháme úplně každého, kdo má vlasy (směje se), ale samozřejmě si poradíme i s těmi, kteří jich mají méně.

Jaký stříh je u mužů oblíbený?

V současné době jsou to většinou kratší stříhy, ale v budoucnu to podle mě bude jiné a budou v kurzu spíš delší vlasy.

Jaká je cena stříhání?

Stříhání se po celé republice pohybuje kolem 500 Kč. U nás je to 420 Kč.

Kolik kadeřníků bude v salonu pracovat?

Jsme tři, ale máme i externí pracovníky, kteří se nám starají o věci kolem salonu, např. sociální síť.

Kdo tě v práci inspiroval?

Mým vzorem je český holič Karel Cavalier. Mám i další vzory, to je třeba americký holič Julius Caesar nebo také Thaddeus.

Pokračování na str. 2

Imar andre škola...

Me the adaďives, sar phuri romňi, leperav mange pal e škola, sar geľom andre elšebňi trjeda. Somas igen rado - bari zvedavosťa, so sikhľuvaha, savi avela e učiteľka, the so savoro džanaha... Hi, me džanav, hoj sako peske leperel pre peskero cikňiben, sas odava igen šukares, the mištes. No mange džal pale duma, pre soste leperena akaňik o cikne čhavore, so džan andre elšebňi trjeda. Akaňik adi generacija leperena pr'oda, sar peske ispidkeren andro nakha ola pacici, kaj te džanen, hoj hine saste. Mange olestar nane mištes. Mange odava avel avka, hoj ola „bare raja“ čoren le cikne čhavoreng o cikňiben andre elšebňi trjeda. Elšebno berš, odava hin elšebno krokos ko sikhľiben, na pr'oda, kaj te ola cikne manušora testinen pro sastipen! Odava lenger o dumišagos džal het, bo mušinen te duminel po aver veci.

Načudaľinav man ola dake dadeske, hoj namukhen peskre čhavoren andre škola, kaj pes odoj te trapinen, the me bi imar namukhľomas, kaj pes te trapinen, nek hine khere, te the me man lenca trapinava. Sar ajso cikno šovberšiko čhavoro šaj ahaľol, s'odava hin „pozitivno“.

Jon andre škola kempel te sikhľol, te pisinel, te ginel, the ajse veci, so pes andre škola keren, the na te som sasto abo na. Odava hin vaš phureder manuša, pr'oda hin len but časos. Me duminav, hoj adaďives the o cikne čhavore džanen, so hin odava stresos... Andre škola pes phirel lošaha, o čhavore rado hine le pajtašenca, so pes prindžarde, the tiž šunen la učiteľka feder, kana odoj nane o pacici andro nakha.

Ale adaďives hin aver svetos, mušinas te šunel, le čhavoreng hine o ruški pro muj, sa hine spoťimen, imar avka mištes lengeri goďi nane, bo mušinen te del briga pro ruški, naachaľon lačhes, so vakereľ e učiteľka. Vašoda o cikno prvňakos mušinel te del bari zor, so phenel e učiteľka.

So andre učeder trjedi? No, odoj imar mušinen te šunel na čak o ruški, ale the o vakcini, phosavkeren. Šunen, so vakeren o učiteľa, hoj hin mištes o vakcini, bo avena saste, te na vakeren olenca, so pes nadine te očkinel. S'odava hino? Na mištes! Mange nadžal andre goďi, hoj kecivar phosavkerena ola vakcini? Keci berša, kana oleske avela vigos? Sar dugones avela odava Covidos-19 the aver ola mutaciji? Ňiko nadžanel amendar, čak ola ministri, o bare.

Nadžanav, kaj odava džala, no ņikhaj pro mištes, me džanav, hoj mušinen ole vakcini te phosavel, bo dine bare love. O ministros Adam Vojťech sar avľa pale, kerel bare porjadki, the kerela furt, mange pes odava napacinel, bo nakerel lačhes, me phenav!

So amen o duchodci, imar džanas, sar te dživel, ale mukhen ole cikne čhavoren te dživel andre sloboda, kaj te šaj leperen pre škola asabnaha, the lošaha...

Irena Eliášová

O tom, jak si Roman Horváth...

Dokončení ze str. 1

Kde čerpáš inspiraci pro nové účesy?

Nejvíc to budou sociální sítě, ale je to také umění, např. malování, které je mé oblíbené, protože jsou tam různé tvary a barvy, které můžete přenést na vlasy.

Jak by podle tebe měla vypadat péče o vlasy u mužů?

Myslím si, že častý problém u mužů jsou lupy a suchá pokožka. To znamená, že si myjí často hlavu šamponem nebo používají špatné produkty ke stylingu vlasů. Asi bych poradil březovou vodu po umytí vlasů a doporučil bych poradit se se svým holičem o produktech na styling vlasů.

Jaké chystáte novinky?

Jak už jsem psal, tak otevíráme nový salon MOONSALON v Ostravě – Mariánských horách. Určitě chystáme i další věci, jako je třeba školení nových, ale taky pokročilých holičů. Těšíme se na vás a děkujeme, že jste nás pozvali.

Romane, mohl bys nám říct něco ke své nemoci? Dočetla jsem se, že jsi hrál fotbal a pak jsi onemocněl, co se stalo?

Ano, od svých čtyř let jsem hrál fotbal, v osmi letech jsem se dostal do FC Baník Ostrava. A tam jsem bohužel ve dvanácti letech onemocněl. Mám nemocné ledviny a zabraňuje mi to dělat různé namáhavé věci,

takže jsem musel skončit s fyzickou aktivitou.

Tvoje další umění je malování, jak moc tě tato činnost naplňuje?

Od malinka mě bavilo si kreslit. Hrozně mě to uklidňovalo a líbilo se mi, že s tím papírem můžete udělat cokoliv. Doteď mě to baví a sem tam zkusím něco namalovat. Možná i proto mě baví stříhání, je tam různé stínování, můžu udělat

do vlasů klidně hezký design a třeba i nějakou barvu. Nikdy to není stejné, a to je super. Nechodil jsem na žádnou malířskou školu, je to jen mé hobby. V budoucnu bych se taky chtěl naučit s tetovacím strojkem, ale to bude za poměrně dlouho.

Máš nějaké motto v životě?

Ano, vždy říkám, že „odpočívat bude až po smrti“.

Napsala Veronika Kačová

O Roman Horváth peske kerdás avri peskro suno

Andro 10. septembris phundravel ke Ostrava peskro barbershop. Andro čavoripen bavinelas fotbal, ale fotbalistaske pes naačhilas, vašoda hoj nasvalilas. He vaš kada peske phenďas, hoj peske budinela avri peskri klientela the phundravela peskro salonas. O Roman lel peskri buťi patiľales the preciznes, e inspiracija rodel pro socijalna seťi the andro mališagos. Peskre zkušenosťa del avreng. Aven andro MOONSALON ke Ostrava te podporinel le terne frizeris. Ehin leske bišuduj berš.

Servus, Roman, šaj amenge phenes, kana chudľal te kerel buťi sar frizeris?

Savore pes ačhilas andro berš 2014, kana k'amende avľas o kamaratos the kamelas, hoj leske te lav tele o bala. Koda kamaratos palis phirelas sako kurko kaleha, hoj mange furt sikhavelas aver fotka, sar ehin kerde o bala, the me kamavas, hoj oda te avel rovnako kavka sar pro kipocis. Ňigda mange oda but nadžalas, the andre kole berša, kana mange majinavas avri te kidel e sredno škola, mange kidľom avri frizeris. Kamavas man sa te sikhľol, the sako ďives pal e škola mange neve veci sikhľuvavas pro kamarata. Kaleha, hoj man ehas pherdo kamarata, the ke Ostrava ehas ča duj barbershopi, save kerenas o bala vaš

o bare love, mange budindom avri pherdo džene. E škola zijand pal o duj the jepaš berš nadokerďom. Pal e škola man ehas but časos, hoj man te sikhľuvav andre miri buťi pro džene, the koda man andas kodoj, kaj som akanak. Kerav o bala imar eťta berš the bavinel man oda kavka sar peršes. Furt man sikhľuvav neve veci, the phirav pro pherdo školeňi. Mire zkušenosťa dav the avreng, phirav všelĵakes pal e republika te školinel avre barberi.

Kaj tiro salonos rakhaha?

Amaro salonos MOONSALON phundravaha 10.9.2021. Imar pre leste keras buťi. Sam andre faza, kaj pes dokeren o cikne veci. Amaro salonos ehin ke Ostrava, andro Mariánské hory. Sig phundravaha the radisaľuvaha pre tumende.

Save sogališaga andro salonos ponukňinena?

Andro amaro salonos ponukňinaha strihišagos, prikerišagos andro čhora, farbišagos andro čhora the bala, thovas het o dzara khatar kana, keras depilacija khatar cikne dzara pro muj, the thovas het o dzara khatar nakh.

Keci dženen užares?

Užarav pherdo dženen. Strihinaha savoren, kas ehin bala (asal), ale

bizo džanaha te kerel o bala he kolenge, kas ehin čepo.

Savo strihos akana ehin maškar o murša kamaďuno?

Adaďives oda ehin charneder bala, ale andro tajsaskero oda pal mande avela aver, the avela andro kurzos calkom bareder bala.

Keci mol o strihišagos?

Strihišagos pal calo republika ehin vaj 500 koruni. K'amende oda ehin 420 koruni.

Keci frizera andro salonos kerna buťi?

Sam trin frizera, ale ehin amen externa pracovňika, save amenge šegetinen andro salonos, treba pal o socijalna seťi.

Ko tut andre buťi inspirinelas?

Miro vzoros ehin čechiko frizeris, o Karel Cavalier. Ehin man he aver vzori, ehin oda americko frizeris o Julius Caesar, lebo tiž o Thaddeus.

Khatar kides e inspiracija andro neve uchavibena?

Nekbuter oda avela pro socijalna seťi, ale ehin oda tiž o džaniben, napríklad mališagos, savo dikhav igen rado, vašoda hoj odoj ehin pherdo formi the farbi, save tiž šaj thoven pro bala.

Sar bi o murša majinenas te likerel peskre bala?

Paťav, hoj najbareder problema maškar o murša ehin o lupi the šuko cipa. Oda znameňinel, hoj peske buterval thoven avri o šero, abo len hin nalačhe produkti pro bala. Asik bi lenge phenavas, hoj sar thovena avri o bala, me thoven pro bala březovo paňi, the te džan peske te vakereľ peskre frizeriha pal o produkti pro bala.

„Rad'isal'uvav pre tumende, the te avena, predživaha amenca but pherara, the mek tumenge čhinaha tele o bala.“

So nevo pririchtinen?

Sar imar phenďom, ta phundravav nevo salonos MOONSALON ke Ostrava andro Mariánské hory. Bizo pririchtinas he aver neve veci, save ehin napríklad školeňi perdal neve džene, ale he sikhade frizera. Radisaľuvav pre tumende the palikeras, hoj amen vičindan.

Roman, šaj amenge phenes vareso pal tiro nasvalipen? Dogindom

man, hoj bavinehas fotbal, the palis nasvalilas, so pes ačhilas?

Hi, khatar mire štar berš bavinavas fotbal. Sar man ehas ochto, ta man dochudľom andro FC Baník ke Ostrava. The kodoj zijand andro mire dešuduj berša nasvalilom. Ehin mange nasvale o bubreški, the našti kaleha kerav phareveci, ta mušindom te preačhuvel te kerel savore phare buta...

Tiro aver džaniben ehin mališagos, sar tut kadi buťi bavinel?

Khatar čavoripen man bavinelas te malinel. But mange oda thovelas o jilo pro than, the pačisaľolas pes mange, hoj kole papiroha šaj keren savore. Dži adaďives man o mališagos bavinel the varekana vareso zkušinav te malinel. Možno, hoj he vaš kada man lel o strihišagos, ehin odoj pherdo stinovaňi, šaj kerav andro bala šukar design, he treba varesava farbaha. Ňigda oda nane rovnako, the ehin oda lačhes. Naphiravas pre ņisavi maľarsko škola, ehin oda ča miri zaujma. Tiž bi kamavas te sikhľol te kerel buťi le stroj-koha, savo tetinel, ale oda avela varekana andro tajsaskero.

Ehin tut varesavo motto andro džživipen?

Hi, furt phenav, hoj „odpočivinaha, sar avaha mule“.

Pisindas e Veronika Kačová

V Brně proběhla muzejní noc

Letos v srpnu proběhl již 16. ročník Brněnské muzejní noci.

Muzeum romské kultury se – jako už tradičně – připojilo a nachystalo pro své návštěvníky bohatý program.

Večer zahájila dětská dílna s názvem Návraty z cest. Kontinuálně probíhaly komentované prohlídky stálé expozice Příběh Romů, návštěvníci se mohli podívat také na výstavu Otisk cest. Hudební program na muzejním dvorku nabídl vystoupení kapely Romano Zorba, která zahrála autorské písně leadera kapely Romana Horvátha. Následovala zpěvačka Natálie Bagárová.

nmj

Tomáš Ščuka: Návrat do škol

Dokončení ze str. 1

prostřednictvím různých komunikačních aplikací – Zoom, Teams, Skype atd. Není překvapením, že tento nečekaný přesun přinesl své oběti, ať už na straně dětí či pedagogů, potažmo celých škol.

Z veřejně dostupných zdrojů vyplývá informace, že pouze 16 % učitelů přijímá distanční výuku bez problémů. Pedagogičtí pracovníci spojují největší problémy distanční výuky s hranicemi technologizace mezilidské komunikace, jež komplikuje efektivní a soustředěnou interakci mezi učitelem a žáky. Jako největší problém s distanční výukou označila nadpoloviční část učitelů (59 %) zapojení všech studentů do výuky. Udržení pozornosti studentů je v této formě také velmi obtížné. V tomto směru musím zmínit, že vzdělávací politika státu zaspala, jakoby na krizový plán či podobné situace ministerstvo školství nepamatovalo. Vedle dětí a jejich rodin měli technické zadržely s připojením také kantoři. To vše se nebla-

ze podepsalo na spolupráci rodiny a školy.

Česká republika je také místem, kde rok od roku roste počet sociálně vyloučených lokalit. Lidé žijící v těchto lokalitách jsou ve své podstatě izolováni od zbytku společnosti. Trvajících chudoba bohužel nedává těmto rodinám dostatek možností, jak zvládat život v lockdownu. Jednotlivá vládní opatření jsme pocítili všichni napříč společnostmi, je však nesporné, že pro skupinu obyvatel, která není schopna uspokojit své základní životní potřeby, byla pandemie na prostém peklem. V takovém podmínkách se například jen stěží mohou dodržovat preventivní hygienická opatření. Smutným faktem zůstává, jak hluboké dopady tyto společenské nerovnosti způsobují! K již existujícím bariérám se přidávají další. Uznávám, COVID-19 nikdo z nás nečekal. Domnívám se ale, že zodpovědná vládní sociální politika by měla být v demokratické a spravedlivé společnosti samozřejmostí.

Nerovný přístup k veřejným službám mají sociálně slabší zakotven již z pozice svého nižšího společenského statusu. O to horší, pokud této diskriminaci čelí děti už na začátku své školní docházky. Chybějící elektronická zařízení pro připojení se k distanční výuce znemožnila těmto dětem účast ve výuce. V letošním školním roce šlo o sedm měsíců neúčasti, v tom předešlém přibližně o tři měsíce. Být mohu být sebeobjektivnější, mám za to, že tuto dlouhodobou neúčast tisíců dětí přehlížet nelze! Pevně doufám, že ministerstvo školství tyto skutečnosti vnímá a bude na ně v následujícím školním roce patřičně reagovat. Chybějící mezery v učivu je třeba dohnat podpůrnými aktivitami.

Dětem a jejich rodinám přejí hlavně úspěch, vzájemnou podporu a spolupráci se školou. Všichni rodiče bez rozdílu by se měli stát pro školu rovnocenným partnerem. Pouze a jen těmito přístupy můžeme my všichni zlepšovat školní prostředí.

Paříkerav tumenge.

Tomáš Ščuka

KOMENTÁŘ Hurá do školy...

IRENA ELIÁŠOVÁ

Dodnes si jako stará babka vzpomínám, jak jsem šla do první třídy. Bylo to krásné – zvědavost, napětí, kolik nás ve třídě bude dětí a jaká bude soudružka učitelka, co všechno se naučíme... No, je mi to jasné, nejsem jediná, která si vzpomene na své dětství, to bylo krásné a je na co vzpomínat. Mě ale trápí jedna věc, na co budou vzpomínat děti dnešní generace? Jasně, že taky budou, ale jejich krásné dětské vzpomínky zakryjí nepřijemné chvílky, kdy si musely strkat do nosu tyčinky, aby se samy otestovaly. Je mi z toho k zblití. Mně to přijde, jako kdyby „vládní“ chytří mužové kradli dětství našim prvňáčkům. První třída, to je první krok k učení, ne k tomu, aby se ta malá stvoření mučila s testováním. To jejich soustředění, s kterým šli do školy, pozhasíná, neboť se učí poznávat úplně něco jiného.

Nedívím se některým rodičům, že svoje děti nepustí do škol za těchto podmínek, i já bych se tak zachovala, mají-li se ve škole děti trápit, raději ať jsou doma a já bych se s nimi potrápila. Jak to malé šestileté stvoření může pochopit to, co musí ve škole provádět, když oni se mají učit, ne testovat a poslouchat řeči, jak je důležité poznat, či jsem „pozitivní.“

Ve škole se má používat mozek k tomu, aby se naučili číst, počítat a psát, a ne aby poznávali to, co dospělí, na to je dost času! Mám takový dojem, že už i prvňáčci dnes poznávají, co to je stres... Do školy se má chodit s radostí, jsou tam kamarádi, se kterými se zrovna poznali a těší se na sebe, i výuka učitele je zajímavá, pokud tam nejsou tyčinky do nosu. Jenomže dnes je jiný svět, kde musí děti mít na ústech roušky, jsou upocené, přestane jim to myslet, protože rouška je zlobí, musí se soustředit na tu roušku, a ne na učitelův výklad. Proto taky ten prvňáček musí dávat pozor o mnoho větší, aby pochopil učitelova slova.

Co druhý stupeň ve škole? Tak tam už je to pozornější, tam se jedná o vakcíny, nejen roušky, ale také se musí snažit, aby se nenakazili a nechali se očkovat s klidem, aby byli zdraví a nebavili se s těmi, kteří nejsou očkovaní. K čemu to vede? Já nemůžu pochopit ty ministry ve vládě, kolik roků se budeme očkovat? Jak dlouho nás ten Covid-19 nebo ty nové mutace budou ohrožovat? Nikdo to neví z lidí, snad jenom ti moudří ministři!

Nevím, kam to povede, asi jen k horšímu, je mi jasné, že těch vakcín nakoupili velké množství, kolik kusů, to nevím, proto se musí použít, když za ně dali velké prachy! Pan ministr Adam Vojtěch dělá pořádky, od té doby, co se znova vrátil k ministrování, vůbec se mně to nelíbí, mám tušení, že ty pořádky budou pokračovat pod jeho vedením, a že jsou blbě, jsem přesvědčená.

Nu což, my duchodci si umíme poradit, ale nechte ty malé prvňáčky žít svobodně, volně, aby mohli ve stáří vzpomínat na své dětství s krásnými zážitky...

Senát posvětil zvýšení příspěvků na péči o lidi se zdravotním postižením

Senát dnes schválil zvýšení příspěvků na péči pro lidi se zdravotním postižením, kteří využívají pobytové sociální služby. Částky by měly být podle poslanecké novely o sociálních službách stejné, jaké dostávají postižení lidé, kteří žijí doma. Stát by na těchto dotacích vydal podle odhadu předkladatelů o 3,4 miliardy korun ročně navíc.

Naopak by ale díky tomu mohl podle nich snížit dotace na sociální služby. Předlohu nyní dostane k podpisu prezident Miloš Zeman. Změna se týká postižených lidí ve dvou nejvyšších stupních závislosti na pomoci druhých.

U nich závisí výše příspěvku na rozdíl od obyvatel s lehčími postiženími na tom, zda žijí v zařízeních sociálních služeb, nebo doma. Cílem návrhu je podle předkladatelů z řad poslanců ANO, ČSSD, SPD, KSČM a KDU-ČSL v čele s Janou Pastuchovou (ANO) odstranění prvků diskriminace.

Horní komora schválením předlohy už nehlasovala o pozměňovacím návrhu svého sociálního výboru, který chtěl uzákonit záruky dostupnosti sociálních služeb a práv i ochrany klientů. Navrhoval také zakotvit do zákona neformální pečující. Pro návrh na schválení novely beze změn hlasovalo 43 ze 69 přítomných senátorů.

Lidé mladší 18 let ve třetím stupni závislosti, kteří využívají pobytová zařízení, by dostávali podle novely 13.900 korun měsíčně, o 4000 korun víc než teď. Při úplné závislosti, tedy čtvrtém stupni, by příspěvek vzrostl o 6000 korun na 19.200 korun za měsíc. O stejné částky by se zvýšily i příspěvky na péči dospělým postiženým ve třetím a čtvrtém stupni v sociálních zařízeních, a to na 12.800 korun a 19.200 korun měsíčně.

Příspěvky na péči pobírá v současnosti podle důvodové zprávy kolem 360.000 lidí. V sociálních zařízeních pobývá kolem 40.000 lidí ve dvou nejvyšších stupních závislosti na pomoci druhých, stojí v podkladech. Díky zvýšení příspěvku na péči by mohly podle předkladatelů klesnout státní dotace poskytovatelům sociálních služeb a celá změna by nakonec mohla být i rozpočtově neutrální.

ČTK

Duch z mého snu...

(fantazie) Dneska jsem se moc těšila do postele, byla jsem tak unavená, pomáhali jsme s manželem synovi na baráku a řeknu vám, že to byla fuška. Zítra snad bude líp a noc mi dodá energii, dobře se vyspat a je to!

Okamžitě jsem usnula. Spím sice, ale nějak divně, co to znamená? Nechci žádné sny, potřebuji se pořádně vyspat, jenomže v tom spánku je někdo, kdo mi nedá pokoj. Snažím se nevsímat si ho, ale to opravdu nejde... prosím, chci spát, ztrať se. Vysoká hubená postava je vedle mě a pořád se vrací. Spím nebo bdím? Promluvím k hubené tmavé postavě.

„Proč ležíš u mě a kdo jsi?“

„Jsem tvůj sen, tvůj stín...“

„Ale já tě nechci, nechci žádný sen, chci spát, jsem moc unavená...“

„Právě proto jsem s tebou, já tě musím hlídat...“

„Nemusíš, mám manželku a ten mě hlídá...“

„Tvůj manžel spí jako dudek, ani neví, že tu jsi...“

„Nech toho a zmizni!“

„Nemohu, jsem tvůj stín a budu s tebou už skoro napořád...“

„To snad NE! Já tě nechci...“

„Ještě mi budeš děkovat a vím, že mě chceš, každý má stín, ale žádný nemluví vaší řečí, jenom já, a proto jsem tu...“

„Chci spát...“

„Dobře, nechám tě spát a ráno si pohovoříme,“ řekl a zmlkl.

Teď konečně spím a žádný sen není.

„Vstávej, člověče, zbud se, slunce už svítí...“

„Táto, nech mě ještě chvilku spát...“

„Já nejsem tvůj manžel, jsem tvůj stín.“ Otevřu oči a skutečně, nade mnou se sklání stín, hubená postava a je celý černý, nejde mi na rozum, jak může mluvit, nechápu to.

„Ty nejsi můj sen?“ ptám se ho.

„Jsem, ale musel jsem vystoupit ze snu, abych tě chránil, ty nevíš, co tě čeká, jaké zlo se na tebe chystá...“

„To je můj osud a ...“

„Je možné tomu osudu vejít do cesty a někomu prospět, aby jsi byla!“

„Jak je možné, že ty o tom všem víš?“

„To nemohu říci, ale jsem tu! Oblékni se a vzbud svého muže, dneska máte práci a musíte cosi udělat, aby nebylo zle! Dneska vás čeká velký den.“

Poslechla jsem ho... Syn s manželkou jsou v práci, ale my máme klíče, jdeme do baráku a stín s námi.

„Uděláme si kávu?“ ptá se můj manžel.

Stín mi říká, abych nezapínala konvici a ať manžel vypne proud.

„Hrozí něco?“ ptám se ho.

„Ano, je tu špatná elektrika, v předsíni už pomalu hoří, musíte to zastavit...“

„Můj manžel tě slyší...?“

„Ne, nikdo mě neslyší ani nevidí, jenom ty, musíte rychle zakročit...“

„Táto, prosím tě, rychle zavolej hasiče, tady něco hoří!“

„To snad není možné, jasně, hned volám, jak je to možné...“

Manžel zavolal hasiče a za deset minut jsou tu. Oddechla jsem si, polil mě strach a hrůza. Hasiči všechno prohlédli a zkontrolovali a nakonec nám dali papíry se zprávou.

„Musíte dát novou elektrickou instalaci, jinak vám shoří celý barák.“

Tak a je to, další výdaje čekají našeho syna, ale přesto jsem ráda, že můj stín je se mnou. Musím mu poděkovat.

„Stíne,“ šeptám na něho, „děkuji...“

„Ještě neděkuj, to teprve přijde...“

„Ty mě strašíš...“

„Ne, jen upozorňuji, až pojedete domů, jeďte obloukem, tam je to pro vás dneska nebezpečné. Uzamkněte barák a zavolejte synovi, ať si objedná firmu na tu instalaci a jeďte domů obloukem!“

„Ano.“ Poslechla jsem jeho radu.

Nasedli jsme do auta, jede se domů, můj stín s námi. Docela jsem ráda, že je tu, pomohl nám, ale nevím, jak dlouho tu se mnou bude. Můj manžel se na mě dívá divně.

„Můžeš mi říct, co děláš s pusou, ty s někým mluvíš?“

„S kým bych mluvila, mám problém se zuby,“ zalhala jsem.

„To jsem rád, že jsi mě neprozradila,“ říká mi můj stín.

„Můžeš mi říct, do kdy tu budeš?“

„Nevím, to musíš vědět ty! Až na to přijdeš, ztratím se.“

Já vím, že mi neubližuje. Ale při pohledu do zrcadla na sebe jsem se zhrozila. Tolik vrásek a bílé vlasy! Proto na mě můj muž tak divně zíral. Co mám udělat? Vzpomněla jsem si na dětství, jak hovořily naše tetky mezi sebou o takových nevidaných věcech. Pokud se objevil někdo nevídaný, šlo se do kostela pro svícenou vodu. To musím udělat!

„Ty plánuješ můj odchod?“

„Hm, nevím, co dělat, za dobu, co jsi tu se mnou, jsem zestárla, nemůžu tě tady mít, ty mě ochraňuješ a zároveň mi ubíráš roky...“

„Ano, ubírám roky, ale ty víš, co všechno bys prožila za těch deset roků? Žiješ v době nedobré, lidi umírají pro velké peníze a ty bys prožila velká muka, ukrutné bolesti srdce ze ztráty svých blízkých, já tě ochránil od zla...“

„To je můj osud a já nechci do něj zasahovat...“

„Dobrá tedy, já odejdu a nezapomeň na mě, já jsem stín tvého života...“ řekl a ztratil se, najednou jsem ucítila vánek a vůni.

Už uběhl týden, kdy odešel můj stín a já na něj myslím, vrásky z tváře zmizely a život jde dál ...

Irena Eliášová

Vzpomínka na „Hodonínek“

Ve středu 18. 8. proběhlo Pietní shromáždění k uctění památky obětí holocaustu Romů a Sintů v Hodoníně u Kunštátu, Památníku holocaustu Romů a Sintů na Moravě.

V rámci programu byly předneseny projevy, hudební vstupy byly v provedení Pavliny Matiové a Zdeň-

ka Lázoka. Program obohatila Mélusine de Pas interpretací skladby Stínové oběti, která je vítěznou skladbou ve 2. ročníku studentské soutěže Emílie Machálkové a Karla Holomka s tématem připomínky romského holocaustu. Nechybělo ani uctění památky obětí na nouzo-

vém pohřebišti Žalov a na nedalekém hřbitově v Černovicích.

Děkujeme také za finanční podporu Pietního shromáždění Nadačním fondu obětem holocaustu a v neposlední řadě všem účastníkům.

text: nnj

foto: Sabir Agalarov

Muzejní nabídka školám

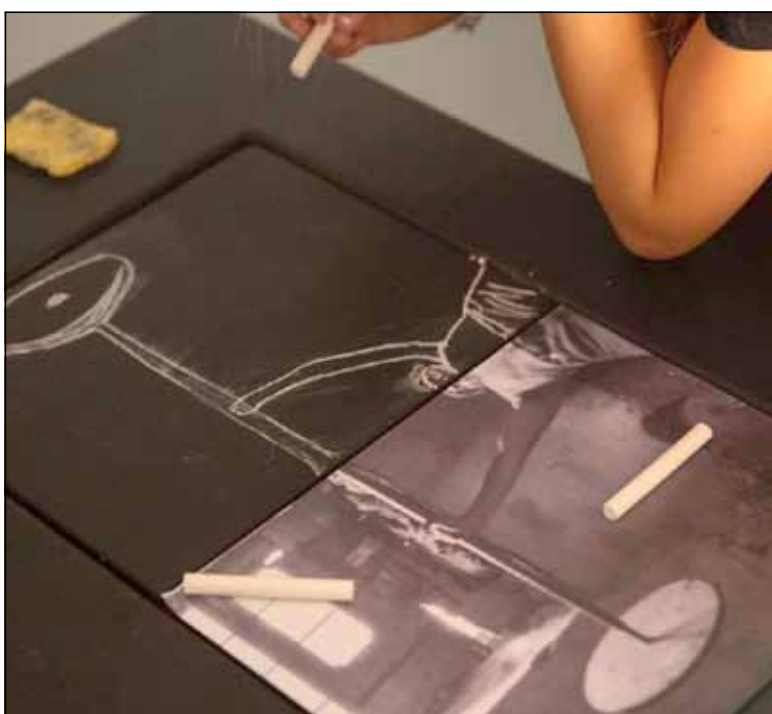
Nový školní rok je za dveřmi a lektorské oddělení Muzea romské kultury připravilo k aktuální výstavě Otisk cest i doprovodný program pro školy. Jedná se o interaktivní spolupráci našich lektorů s dětmi prostřednictvím výukových tematických programů zábavnou a poučivou formou.

S lektory si děti procvičí smysly a nechají na sebe dýchnout atmosféru starých časů: fotografie společně rozpořádají živými obrazy, dají jim barvy a zasadí je do příběhů či je zhudební pomocí rytmických hudebních nástrojů. Jsme rádi, že můžeme na programech v muzeu znovu přivítat malé návštěvníky.

Pokud máte zájem přihlásit svou třídu, kontaktujte nás na: rezervace@rommuz.cz.

nnj

foto: Žaneta Turoňová

O vodí andal miro suno...

(fantazija) Adaďives man igen lošanav andro haďos, samas mire romeha ko amaro čhavo, pomožinahas leske paš o kher. Sa man dukhan o svali, igen kamav te sovel, tajsa avela feder, chudava pale e zor, the e energija.

Mindar andre sufom, sar o manuš vareso kerel, šaj mindar zasovel. Sovav, aľe varesar namištes, s'odava hin? Nakamav nisavo suno. Me nadžanav, či sovav, abo som upre. Ajso dilino suno.

„Soske pašlos paš mande, the ko sal?“ phučav lestar.

„Som tiro suno, tiro sfinos...“

„Ale me tut nakamav, me som domardī, kamav te sovel...“

„Vaš oda som tuha, mušinav pre tute te del briga...“

„Namusaj, hin man rom, jov pre mande del briga...“

„Tiro rom sovel sar o dudkos, aňi nadžanel, hoj sal adaj...“

„Mukh avka, the dža het!“

„Našťik, som tiro sfinos, the talam avava furt tuha...“

„Odava NA! Me tut nakamav!“

„Tu mange palikereha, som tiro sfinos, sakones hin, aľe čak me jekh vakerav tira čhibaha, ňiko nadžanel, čak me, vaš oda som adaj...“

„Kamav te sovel...“

„Mištes, mukhava tut te sovel, tosara vakeraha,“ phenel, the ačhiľa cicho. Akaňik imar sovav, the nane man nisavo suno.

„Ušťi, manušni, imar o kham švicinel...“

„Romeja, mukh man mek te sovel...“

„Me nasom tiro rom, som tiro sfinos.“ Čačo, phundravav avri o jakha, the paš mande hin o sfinos, ajso čišlo the kalo, mange nadžal andro šero, sar jov šaj vakerel.

„Tu nasal miro suno?“ phučav lestar.

„Hi, som tiro suno, aľe mušindom te avel avri, mušinav tut te chraňinel, tu nadžanes, so tut užarel, save nalačhe veci...“

„Odava hin miro osudos...“

„Odava šaj te džal andro osudos, kaj te keres lačhes varekaske, kaj te aves!“

„Sar odava, hoj tu savoro džanes?“

„Natromav te phenel, som adaj! Ušťav tire romes, uren tumen, adaďives hin vaš tumenge baro đives, hin buťi, the mušinen vareso te kerel, kaj te naavel bibachtalipen!“

Vakerel manca, the mange avel leskero hangos prindžardutno, aľe nadžanav k'oda. Imar sam le romeha ko le čhaveskro kher, hin amen o kleji, džas andre.

„Keraha kava?“ phučel mandar miro rom.

O sfinos mange phenel, te na mukhav te tavel o paňi andre konvica, the kaj te o rom murdarel andre e elektrika.

„Hin vareso?“

„Hi, hin adaj nalačhi elektrika, odoj palal pre chodba imar labol, mušinen te ačhardol...“

„Miro rom tut šunel...?“

„Na, ňiko man našunel aňi nadikhel, čak tu, mušinen sig te kerel...“

„Romeja, vičin le hasičen, adaj vareso labol!“

„Jaj, sar odava? Mindar vičinav, sar odava...“

Miro rom vičinda le hasičen, imar hine adaj. Savoro preku dikhle, the paľis dine amen papira.

„No, natroman te kerel pre elektrika ňič, mušinen te del nevi instalacija, bo labola calo kher!“

Avka hin, pale dela miro čhavo o love, no som rado, hoj hin amenca o sfinos, mušinava leske te palikerel.

„Sfinos, palikerav,“ phenav leske cichones.

„Ma paliker, odava bibacht avela...“

„Tu mange des dar...“

„Na, čak dav tuke mištes godi, sar džana khere le motoriha, džan aver feloha, odava hin adaďives vaš tumenge namištes. Phand pre kleja o kher le čhaveske, the vičin leske, kaj te peske del te kerel nevi elektrika, the džan feloha!“

„Hi.“ Šunav leskeri godi.

Bešťam andro motoris, o sfinos tiž, čak nadžanav, keci but avela manca, miro rom pre mande čudaľinel, nadžanav soske.

„Šaj tu mange phenes, so keres le mujeha? Tu varekaha vakeres?“

„The kaha bi vakerdomas, dukhan man o danda,“ chochavav leske.

„Som rado, hoj naphenes avri,“ phenel mange miro sfinos.

„Šaj mange phenes, dži kana aveha manca adaj?“

„Me nadžanav, sar avela o časos, tu džanes! Sar avela, me džava het.“

Me džanav, hoj amenge nakerel bibacht, jov amenge pomožinel. Aľe sar man dikhľom andro žveradlos, igen darandľom, ajci vraski, the o parne bala! Vaš oda pre mande miro rom avka dikhelas. Liňa mange avka deš berš, nadžanav, so te kerel. No avľa mange pre godi, kana o phure romňa pal o vodi vakerenas, džanas andre khangeri, lenas o švecimen paňi. Odava mušinav te kerel!

„Tu keres planos, sar te džav het?“

„Nadžanav, so te kerel, tu mange pomožines, aľe kides mange o berša...“

„Hi, kidav o berša, aľe tu džanes, so bi preku dživehas? Akaňik dživen andro namištes svetos, o manuša meren vaš o bare love, tiro jilo bi pukinelas andre bari žaľa vaš tire čhave, the me tut chraňindom olestar...“

„Odava hin osudos, me nakamav te chraňinel...“

„Mištes, avka me džava het, aľe ma bister, me som tiro sfinos dživipnastar...“ Geľa het, me jekhvestar šunav ajši snaga, the e balvaj.

Imar hin oleske jekh kurko, so geľa het miro sfinos, o vraski tiž gele het, the o iletos džal dureder...

Irena Eliášová

Miluj mě dnes

„Jak je možné, že je pro tebe tak snadné být laskavá k lidem?“ ptám se jí. Zašeptá: „Protože oni nejsou laskaví ke mně.“ Předě mnou sedí mladá romská žena, která přišla neprávem o svoje dítě, o svůj byt, o svého manžela, přišla o všechno, a to vše neprávem, a místo toho, aby se litovala a plakala nad těžkým životem, tak teď sedí tady a přišla pomáhat lidem, kteří jsou na tom pořád líp než ona. Samozřejmě ji na místo příjmu a sama jí nabídnou, že jí za to budu platit, ale ona řekne, že je to přece dobrovolné a že sem nepřišla pro peníze. Spolu pomáháme jednomu staršímu pánovi, kterého mám obzvlášť ráda, sednout do křesla, on jediný ze všech lidí tady nemá nikdy žádné návštěvy a přitom je na tom se zdravím nejhubř, sotva se udrží na nohou. Každý den mi vypráví o svém synovi, který za ním prý brzy přijde, ale to se stalo zatím jen jednou a to bylo hodně dávno. V téhle práci si musíte zvyknout na smutné příběhy a na smrt... Než starý pán zemřel, tak mu po tváři tekly slzy, potom jen zavřel oči a už je neotevřel. Na jeho pohřbu nebyl jen jeho syn, ale i synova manželka a jejich děti, o kterých jsem si jistá, že pán neměl ani tušení. Syn tam stál a plakal, držel svého otce za ruce a já si říkala, proč ho drží teď, když už ho otec nepotřebuje? Proč jeho ruce nedržel, když ho nejvíc potřeboval? Radši jsem co nejdřív odešla, nemám ráda pohřby, ale to asi nikdo.

Ta romská žena, Daniela, mi chodila pomáhat každý den a staly se z nás dobré kamarádky, i když jsem někdy vůbec nechápala, jak může být někdo tak pozitivní, když se mu v životě vlastně nic dobrého nestalo. Lidé na jejím místě by se asi zbláznili, nenáviděli by svět a měli by k tomu pádné důvody, jenže tato žena přijímala svět takový, jaký je, to jen svět nechtěl přijmout ji. Aspoň mi to tak připadalo. Přišla o svoje dítě, když ji sousedka opakovaně hlásila na policii za hrubé chování a hluk, který se údajně měl ozývat z jejího bytu, samozřejmě to nebyla pravda. Jenže sousedka měla velké postavení a zařídila, aby jí odebrali dítě a dokonce i byt. Když potom Daniela onemocněla, nemohla pracovat, a tak chodil do práce jen její manžel. Měli v plánu si našetřit dost peněz a vzít si dítě zpátky a dokonce si chtěli adoptovat další dvě děti z domova. Jenomže jednoho dne se její manžel nevrátil domů a potom jí jen informovali o rasistickém útoku policistů, kteří se prý bránili a její manžel to nepřežil. Tolik ztrát v životě zažila, dokonce i jako malá holčička přišla kvůli nehodě o oba rodiče, a přesto těm ztrátám nepodlehla a chtěla dávat i to, co sama neměla. To mi pořád nešlo do hlavy. Když jsem se jí ptala, kde bere tu sílu po tom všem, co se jí stalo, tak řekla, že právě ty ztráty jí dodávají sílu. Že teď nežije pro sebe, ale žije za svého manžela, za své rodiče a prý je šťastná za svoje dítě, které se má líp, než by se kdy mělo u ní, a teď jí dělá radost, že po-

máhá nemocným starým lidem. A já pořád nechápala, jak může být tak pozitivní.

Ubíhaly týdny, měsíce a můj uspěchaný život, který se točil jen kolem mých třech prací, se pomalu hroutil. Byznys a peníze, to bylo to, co mě dělalo šťastnou a pokud mi něco stálo v cestě, tak jsem se to pokoušela hned zničit. A najednou to všechno bylo pryč, o všechno jsem přišla jako mávnutím proutku, všechny moje sny byly pryč, všechny peníze, které jsem mohla mít, bude mít někdo jiný, a tak jsem z toho upadla do depresí. Rozhodla jsem se pracovat víc a vykašlat se na pomáhání druhým, za což byly směšné peníze, můj život se stal ještě uspěchanějším, běhala jsem hned z práce do další práce a tak pořád dokola. Neměla jsem na nic čas, na žádné kamarády nebo na rodinu a dokonce ani na sebe. Práce pro mě byla důležitější, ale přece jen občas, když jsem tak seděla v kanceláři, jsem přemýšlela o všech svých sestrách a bratrech a bratrancích a tetách, kteří sice žili daleko, ale přesto se přece mohli za mnou přijet někdy podívat, ale nepřišli ani se nezvali. A já byla moc zaměstnaná na to, abych je obvolávala a prosila je o jejich přítomnost. Jediný, kdo byl ve stejném městě jako já, byl můj táta, ale nikdy mi nezavola, abych se za ním třeba přišla podívat nebo mu třeba pomoci. Tak třikrát za rok jsem se tam šla podívat a vždycky mi jen vyprávěl a smál se a já jen s ním zapomněla na všechn ten ruch a spěch, s ním jako bych se vždycky zastavila v čase. Pořád mluvil o tom, jak by byl rád, kdybychom se u něj zase všichni sešli, celá rodina jako za starých časů, a já vždycky každý rok tvrdila, že to zařídím, ale nikdy jsem se k tomu neodvážila. A ty poslední tři roky byly opravdu těžké, pracovala jsem každý den až pozdě do noci a přestala jsem zvedat telefon, když mi volal táta. Jeho hovory trvaly vždycky snad tři hodiny a vždycky jsem potom přestala vnímat realitu a to jsem teď nemohla dopustit.

Měsíce ubíhaly a ubíhaly a já byla zase čím dál blíže ke svému snu. Jednoho dne jsem si prostě řekla, že zkusím zavolat sestře a tak jsem ji zavolala a zase jsem cítila, že se vracím do starých let a chtěla jsem to co nejdřív ukončit. Když jsem jí nakonec řekla, že bychom se mohli všichni sejít, odpověděla, že není čas a že cesta je příliš dlouhá a já jen přisvědčila, že má pravdu. Když jsem občas potkala otce venku, tak byl vždy plný energie a vypadal tak mladistvě, i když mu pomalu táhlo na šedesát, pořád měl v sobě svoje kouzlo, díky kterému vypadal tak o dvacet let mladší. Uběhlo zase několik týdnů a mně se zase přestalo dařit, bylo to čím dál horší a horší. Přestala jsem jít a spát, práce pro mě byla důležitější. Přestala jsem se stýkat s přáteli a když jsem potkala otce, tak jsem se už ani nemohla zastavit na kus řeči. Když mě Daniela nutila jít, tak jsem se jí ptala, proč je všechno špatně, proč ne-

mám žádné štěstí... A ona řekla, že největší štěstí a zázrak je to, že jsem naživu a že na to nikdy nemám zapomínat... přišlo mi to absurdní.

Po dalším půl roce, kdy mi pořád nic nevycházelo, jsem se začala smiřovat s tím, že nikdy nebudu šťastná... Jednou brzy ráno mi zaklepal na dveře otec, měl na sobě košili a nesl bábovku, já neměla náladu ani chuť, ale nakonec jsem ho pozvala dovnitř. Vyprávěl svoje historky a vtipky, ale moje mysl nebyla schopná poslouchat, byla plná myšlenek o tom, jak mít víc. Viděla jsem otce, že se směje, že se mě snaží rozesmát, ale nechápala jsem důvod. Ptal se mě, kdy už konečně zařídím, aby se všichni sešli a já měla už nervy, tak jsem jim všem zavolala. Ze začátku všichni říkali, že ne, ale potom asi čtvrtka z nich souhlasila, že by si udělali čas příští týden a táta byl moc rád. Potom jsem už měla práci, tak jsem ho poslala ven a pořád jsem přemýšlela o tom, jak dosáhnout svých cílů. Po pár dnech se mi zase začalo dařit a zase jsem byla v tom, zase jsem měla svůj sen skoro na dosah ruky. Zrovna v den, kdy o mém osudu měl rozhodnout jeden pohovor, byl ten den, kdy můj táta naplánoval tu rodinou sešlost. Tak jsem všechny obvolala, ať nechodí, že se to ruší... Nastal den mého pohovoru, který už ze začátku vypadal jinak, než jsem si představovala. Začali se mě ptát, co dělám a já začala povídat o kancelářích a o všech svých školách, ale oni mě přerušili. „Nemyslíme to, co děláš, abys zaplatila účty, ale řekni nám o tom, co tě žene vpřed, kvůli čemu ztrácíš pojem o čase, co tě

vždycky pobaví a přináší ti radost a lásku, čím přispíváš světu?“ A potom pokračovali: „Nic není důležité, ani to, jakou máš práci, ani to, kolik vyděláváš nebo jaké máš postavení. Nic není důležitější než to, jak moc a jak hluboce miluješ, jak pomáháš lidem a přispíváš světu, jak uzdravuješ svět, jak jsi tu pro lidi, kteří tě potřebují...“ Byla jsem tak zmatená, když jsem odcházela, pořád jsem si v hlavě přehrávala ta slova a vůbec jsem je nechápala... Uběhlo několik dní a táta se mi pořád neozýval, tak jsem se ho rozhodla navštívit, i když se mi vůbec nechtělo. Cestou jsem si už připravovala, jak se vymluvím, že to ostatní nechtěli přijít, ale najednou jsem uviděla, jak z jeho domu vyjíždí záchranka. Byla jsem v šoku a běžela jsem rovnou do nemocnice. Tam jsem ho nemohla najít, potom mi musel doktor vysvětlovat, jaká vyšetření mu provádějí. Čekala jsem tři, pět a nakonec devět hodin, tak jsem zatím obvolávala celou rodinu. A potom najednou přišel konečně doktor a já se jen podívala do jeho očí a už ve vzduchu bylo cítit, že je konec. Tak jsem se rozběhla s pláčem dovnitř, ale pokoj už byl prázdný a já bušila do všeho kolem a nemohla jsem popadnout dech. Nemohla jsem uvěřit tomu, co se vlastně stalo. V ten den moje srdce navždycky prasklo a moje oči tak šíleně štípaly ze všech těch slz...

Dnes je den pohřbu a mně pořád neukápla ani jedna slza, v hlavě nemám vůbec nic a v srdci jen ukrutnou bolest a díru. Vedle mě sedí Daniela a drží mě za ruku, vypadá jako anděl a šeptá mi do ucha, že můj táta

je šťastný a že je v pořádku... Otočím se a za mnou není jen čtvrtka rodiny, je tam celá rodina a dokonce i ti členové, kteří bydlí nejdál. Všichni jsou tady, všichni se sešli jako za starých časů, jenže to už nikdy nebude jako kdysi, protože tu chybí ta nejdůležitější osoba, ta osoba, která chtěla vidět všechny tyhle tváře, ale ne, jak pláčou, ale jak se smějí a poslouchají jeho historky a vtipy. Místo toho tu všichni jsou a pláčou. Když stojím nad ním a dívám se na jeho tělo, tak najednou vidím někoho jiného než vždycky, tahle osoba vypadá tak osamocně, tak litočné a sklíčeně a já nechápu proč. Hledám v něm aspoň kousek toho kouzla, ale nemůžu ho najít, držím ho za ruce a přemýšlím, jestli mě tyhle ruce potřebovaly, abych je držela, když ještě žil. Lidé, jeho sestry a bratři, jeho děti líbají jeho tvář a pláčou a mně v hlavě jen běží, proč tuhle tvář nelíbali, když se ještě mohla smát... Dívám se na ty lidi, jak se navzájem objímají, tak dlouho se všichni neviděli, všichni pláčou a já si zčehonic uvědomím, že zatímco stojím u něj, tak se na moje místo někdo posadil. Nedokážu rozpoznat, kdo to je, jen vidím, že je jediný v bílém a celý jakoby září, rozhlíží se kolem a pozoruje je, jak pláčou a potom se podívá na mě a já poznám, že je to táta. Potom se na mě jen usměje a je pryč. A najednou se cítím jinak, jakoby něco začalo zářit ve mně, prostě cítím klid. Najednou slyším sama sebe, jak všechny přemlouvám, aby zůstali a přespali několik dní. A tak zůstanou, všichni jsou pořád zdrčení a já taky. Ale najednou se zase slyším, jak vyprávím jednu z tátových historek a všichni pozorně poslouchají a usmívají se. Díváme se na jeho fotky a všichni vyprávíme vzpomínky z dětství, najednou už nikdo nepláče a v celém domě je tak příjemná energie, všichni cítíme jeho přítomnost. Když jeden z bratrů vypráví jednu zvlášť zábavnou historku, tak se zahledím do tátova křesla a najednou ho tam vidím, jak na něm sedí, zase jako mladý muž, plný svého kouzla a směje se, náramně se baví a je vidět, že je opravdu šťastný.

Od té doby jsem se změnila. Mám jen jednu práci v domově důchodců, a ano, mám za to směšné peníze, ale zachraňuji životy a pomáhám lidem, a to se nedá srovnávat s penězi. Můj sen se změnil a splnil se. Přispívám světu, hluboce miluju svoje dvě čerstvě narozené děti a každý den se setkávám se svou rodinou, která se sem celá přestěhovala. Snažím se pomáhat všude, kde jen můžu a snažím se všechny lidi naučit zázrak, který sice bolí, ale nedá se bez něj žít, a tím je láska. Tohle je konec mého příběhu a na závěr chci jen říct, že až zemřu, nechci květiny, nechci slzy a rozhodně nechci, aby lidé létali z dálky. Řekni pouze „sbohem“. Pokud mě tak moc miluješ, na co čekáš? Pošli mi květiny teď, přijď se na mě podívat teď, prosím nečekej, až budu pryč. Miluj mě dnes.

Lili Kačová

ilustrační foto: Pinterest

Kam man adadives

„Sar hin možno, hoj tuke džal kava lokores te avel lači ko manuša?“ phučav latar. „Bo jon nane lače ke mande,“ šeptindā. Bešel paš mande terñi romañi džuvli, lile latar le čavores, lakro kher the lakre romes, lile latar savoro u joj pes nabajinlas, narovelas vaš peskro pharo dživipen, joj kadaj avla te pomožinel le manušenge, so hin upre furt feder sar joj. Takoj la andre kofa bufi lilom u phendom lake, hoj lake vaš oda le pofinava, ale joj phenel, hoj džanel, hoj oda hin dobrovolno u hoj kadaj naavla vaš o love. Jekhetane pomožinas jekhe phure gadžeske, so les dikhav rado, te bešel andro kreslos, jov jekhetano kadarig hino cala dživesa korkoro, ñiko pal leste naavel u oda jov hino upre le sastipnaha najgoreder. Sako džives mange del o gadžoro duma pal leskero čavo, furt phenel, hoj pal leste avela a pñitom ñikhaj ñič. Andre koja bufi mušinen te avel pripravimen pro rovipen the meriben. Sar o gadžoro merelas, ta leske džalas pal o muj apsa, palis ča phandla o jakha u imar len naphuterda. Pro leskero pohrebos nahas ča leskro čhavo, ale he le čhaskri romñi the čhavore. Le gadžeskro čhavo terdolas u rovelas, chudelas peskre dadeskre vasta u me peske phenavas, soske les chudel akana, te les o dad imar napotrebinel, soske les nachudelas, sar mek leskro dad dživelas. So najsigeder kodarig gelom het, me narado dikhav pohreba, ale oda asi ñiko narado.

Koja romañi čhaj, e Daniela, pal mande phirlas sako džives u ačhile pes amendar lače kamaratki. Ale varekana lake narozuminavas, šaj ča avel kajsi lači, te pes lake ñič lačo naačhol. Manuša pro lakro than bi imar diliñalavenas avri, našti bi dikhenas pre luma, ale koja džuvli lelas o dživipen kajso, savo has, ča e luma la nakamelas. Aspoñ me mange oda mišlinavas. Lile latar le čhavores, sar la e gadži nahlašindā vaš e vika u vimišlinda peske, hoj le čhavores tirinel u nahas oda čačipen. Ale o šandara pañanas lake, bo la gadža has baro postaveñi u has la but love u našti dikhelas pro Roma. Vaš oda kerda avka, te la romñake lenas le čhavores, the mek o kher. Palis sar e Daniela nasvañila, ta našti kerelas bufi, ta phirlas andre bufi ča lakro rom. Kamenas peske te garuvel o love u te lel peske le čhavores pale u mek peske kame-nas te adoptinel duj čhavoren andal o domovos. Ale jekhvar pes lakro rom nasikhada khere u naavla andal e bufi u palis lake ča o šandara phende pal o rasisticko utokos, hoj o šandara pes brañinenas u murdar-de les. Kajso pharipen e romñi predžidilās, he sar has cikñi čhajori, ta o dad e daj lake mule u joj añi avka pes namukhlās u kamelas te del le manušen koda, so la korkora nahas. Mange oda furt nadžalas andro šero. Sar latar phučeravas, hoj khatar lel koja zor pal oda savoro, so pes lake ačhilās, ta phenda, hoj ipen kole nalače veci lake den oja zor. Phenda, hoj akana nadživel vaš peske, ale vaš peskro rom, vaš pe-

skri daj he dad u vaš peskro čhavoro, hoj peske dživel feder, sar te bi avlahas paš late u hoj lake akana kerel bacht, hoj šaj pomožinel le phure manušenge. U mange prostē stej-nē furt nadžalas andro šero, sar la šaj avel ajso lačo jilo.

Pregele kurke the miro siđarduno dživipen, so pes točinlas ča pal mire trin bufa, pes polokes rozperelas. Love – oda has koda, so man kerelas bachtali u sar mange vareso džalas andro drom, ta vaš oda murdaravas. U jekhwarestar oda has savoro het, ñič man nahas, savore mire sune has het, savore love, so šaj avenas mire, akana avle varekaske avreske u me vaš oda pejlom andre deprese. Phendom mange, hoj mušinavav te kerel vaš oda buter u mušinav te chinel pro varesavo šegetipen le dženenge, bo vaše has čepo love, miro dživipen pes ačhilās mek sa phareder, denašavas andal jekh bufi andre aver the pale. Nahas man časos pro ñič, pro ñisave kamarata, abo pre familija u añi pre peste man nahas časos, bufi has peršo. Ale varekana, sar bešavas korkori andre kancelarija, ta duminavas pre savore mire phrala pheña, bratranca the bibi, so dur bešenās, ale šaj avenas varekana pal mande te dikhel, ale naavle añi navičinde. The man nahas časos lenge te vičinel u te mangel len, kaj te aven. Jekhoru dženo, so bešelās pašes paš mande, has miro dad, ale ñigda mange navičinda, te avav varekana pal leste te dikhel abo leske te pomožinel. Avka trinvar andro berš pal leste avavas u jov mange ča duma delas, historki, asalas u me ča leha furt bisteravas pre savoro pharipen, so man has. Furt delas duma pal oda, hoj bi avelas rado, te bi amen savore pes pale zdžahas avka sar akor u me

furt sako berš leske phenavas, hoj oda zařidñava, ale ñigda oda nakerdom. Kale posledna trin berša has perdal mande čačes phare, bufi keravas sakone tosarastar dži rañi. Navazdavas imar o telefonos, sar mange vičinlas o dad, bo leskre dumi trvinlas furt talam trin ori u palis bisteravas pre peskri bufi u oda akana našti domukhavas.

Čhona džanas u džanas u me somas hinke paš miro suno. Jekhvar mange phendom, hoj vičinava mira pheñake u sar laha davas duma, ta hinke čujinavas, hoj džav pale andre kole purane berša, ta mušindom so najsigeder te zavešinel. Mek lake phendom, hoj varekana pes savore šaj zdžas u joj phenda, hoj nane časos, the o drom hino but baro, ta lake ča odphendom, hoj phenel čačipen. Sar varekana rakhavas le dades avri, ta has furt kajso asado, calo zarinlas u dičholas avri avka ternes, he te leske has imar 60 berš, ta andre leste has kajso kouzlos u vaš oda dičholas avka o 20 berš terneder. Pregele hinke varesave kurke u mange hinke ñič nadžalas avri, has oda mek gereder the goreder. Preačhilom te sovel u te chal, e bufi has pre mande bareder. Preačhilom pes te bavinel le manušenca u imar sar dikhavas le dades avri, ta pes našti zaterduvavas pro koter duma. Sar man e Daniela ispidelas te chal, ta latar phučlom, soske hin andro miro dživipen savoro nalačes, soske man nane ñisavi bacht... U joj mange phenda, hoj najbareder bacht the zazrakos hin oda, hoj dživav... me olestar asavas.

Paljepaš berš imar džanavas, hoj ñigda naavava bachtali, bo ñič mange andre bufi nadžalas avri... Jekhvar sig tosara mange pro vudar

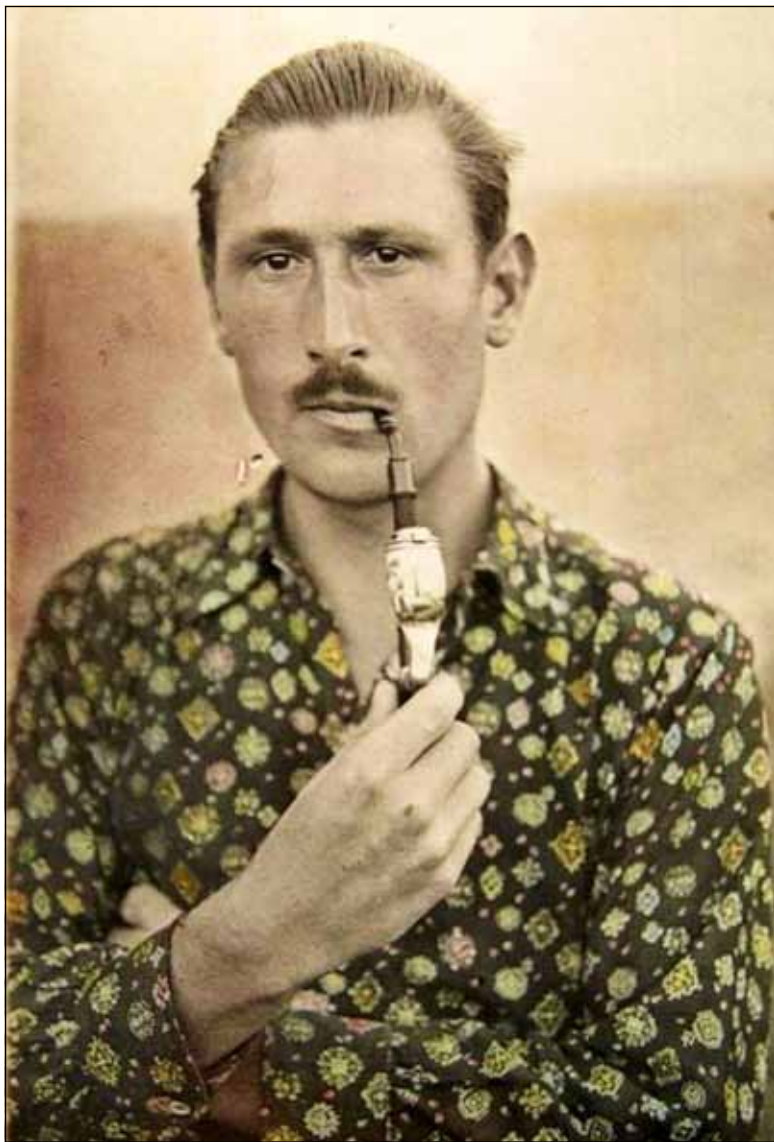
drukinelas o dad, has pre leste gad u andro vasta anelas šinga. Man pre leste nahas nalada u añi nakamavas te chal, ale phendom leske te avel andre. Delas mange duma u asalas, ale miro šero les nadžanelas te šunel, furt ča duminelas pal koda, sar man te avel buter. Dikhavas pro dad, hoj asal, hoj pes snažinlas man te rozveselinel, ale me naachaľuvavas soske. Phučelas mandar, kana imar kerava, te aven savore te zdžal pes u man imar has nervi, ta lenge savoreng vičinavas. Savore peršes phenenas, hoj na, ale palis duj trin manuša phende, hoj bi peske kere-nas časos pro aver kurko. O dad, sar kada šunda, ta has rado. Man imar has bufi, ta les bičhadom avri u furt duminavas pal miri bufi. Pregele dživesa u mange pes imar hinke darin-las u imar skoro dochudlom miro suno, koda, so kamavas. Ipen koda džives, kana man majinlas te avel koda najbareder pohovoris, has koda džives, kana peske o dad naplañinda koja oslava. Ta savoreng andal e familija vičindom u phendom lenge, kaj te naaven, bo pes oda rušinel... Imar has koda džives, so has oda miro pohovoris, ale has calkom aver, sar mange mišlinavas. Phučkernas mandar, so kerav u me lenge davas duma pal mire kancelariji, the mire bare školi, ale jon mange chutile andre duma. „Amen naduminas oda, so keres, te poñines o učty, ale phen amenge pal oda, so tut lel upre, vaš soske bisteres pro časos, so tuke anel bachtali-pen the kamiben, soha keres la luma feder?“ U palis mek phende: „Ñič nane duležito, añi koda, savi bufi keres, añi keci tut hin love, ñič nane buter sar oda, sar but kames, sar pomožines le dženenge, sar uzdravines o svetos u sar kadaj sal pre kole džene, so tut potrebinen...“ Me somas ajsi zmatimen, sar gelom avri, nadžalas mange andro šero, so mange odoj denas duma. Pregele vajkeci dživesa u o dad mange furt navičinda, avka džavas ke leste, choc pes mange nakamelas. Dromeha mange kisitinavas, so phenava, hoj o džene nakamenas te avel. Ale palis dikhlom, sar andal leskro kher sigo džal avri e zachranka. Somas andro šokos a denašavas andre špitala. Kodoy les našti rakhavas u palis mange o doktoris phenda, so leske mušinen te kerel u phenda, hoj majinav te užarel. Ta užaravas trin, pandž, the pro agor eña ori u vičinavas savoreng pal e familija. Palis avlas o doktoris u me leske dikhlom andre jakha u imar čujindom, hoj hin vigos. Denašlom le apsenca andr’oda pokojis, ale o dad kodoy imar nahas, ta maravas andre savoro u našti dichinavas. Koda džives miro jilo pukinda u mire jakha avka but paľinenas kole apsendar...

Adadives hin pohrebos u mange nadžal añi jekh apsor, andro šero mange nane ñič the andro jilo ča bari dukh. Paš mande bešel e Daniela, dičhol avri sar andelis u šeptinel mange, hoj le dadeske hin feder, hoj hino sasto the bachtalo... Visalilom man u paš mande nane ča duj trin manuša andal e familija, hin ka-

daj calo familija, he kole džene, so bešen najdurededer. Savore hine kadaj, avka sar akor, ale ñigda oda imar naavela sar akor, bo kadaj nane koda najbareder manuš, koda manuš, so kamelas te dikhel savore lengre muja, ale na, sar roven, ale sar asan u sar šunen leskri duma. Ale akana hine savore adaj u roven. Sar terduvav paš o močto u dikhav pre leste, ta dikhav varekas avres, dičhol avka korkores the bibachtal-es u me naachaľuvav soske. Rodav andre leste ča čeporo koda kouzlos, ale našti les rakhav, chudav leskre vasta u duminav, či man kale vasta potrebinenas te chudav len, sar mek dživelas. Manuša, leskre pheña the phrala, leskre čhave leske čumiden o muj u roven u mange ča andro šero džal, soske les načumidenas, sar mek šaj asalas... Dikhav pre kole manuša, sar pes chuden, savore pes nadikhle avka but u savore roven, me mek ča akana dikhav, hoj sar paš leste terduvav, ta vareko bešel pro miro than. Nadžal te dičhol, k’oda hin, ale hino calo andro parne grati u calo zarinel, pre savorende dikhel, dikhel pre lende, sar roven u palis dikhel pre mande u me takoj prindžardom, hoj oda o dad. Palis pre mande ča asal u imar odoj nane. U me man imar čujinav avresar, sar te bi vareso zarinlas andre mande, čujinav klidos. Palis šunav pes korkora, sar savoreng phenav, te ačhuden adaj ke mande u te soven kadaj. Ta savore ačhuden, savore hine furt bibachtale, he me som. U me hinke šunav man korkora, sar dav duma jekh le dadeskri historka, savore šunen u asan. Dikhas pro leskre fotki u gilavas leskre najfeder gila, savore das historki leha, sar samas ciknore. Imar ñiko narovel u andre calo kher hin ajsi lači energija, čujinas, hoj adaj hino amenca. Sar o phral del duma jekh pherasutñi historka, ta pes zadikhav pre dadeskro kreslos u jekhwarestar dikhav, sar kodoy bešel, sar akor, sar has terno, hinke andre leste hin koda leskro kouzlos u asal, dičhol, hoj hino but bachtalo, calo zarinel.

Palis man kerdom aver. Hin man ča jekh bufi andro domov důchodců, hi, hin man vaše čepo love, ale pomožinav le manušenge u oda pes nadžal te pothovel le lovenca. Miro suno pes kerda aver u geľas mange avri. Dav la lumake so najbuter, bares kamav mire duje ciknore čhavoren u sako džives man dikhav mire pheñenca phralenca the calona familijaha, savore pes kadaj prebeše. Snažinav man so najbuter te pomožinel u snažinav man savoren te sikhavel jekh zazrakos, so dukhal, ale hino najšukareder pro svetos, u oda hin kamiben. Avka končinel miro vakeriben u kamav mek te phenel, hoj sar meravava, ta nakamav kvitki, nakamav apsa, nakamav, te aven pal mande o manuša andal o baro duripen. Phen mange ča „ačh Devleha“. Te man avka kames, ta pre soste užares? Bičhav mange kvitki akana, av pre mande te dikhel akana, ma užar, sar adaj naavava. Kam man adadives.

Lili Kačová
ilustrační foto: Pinterest

II. ročník

Fotografická soutěž

Muzea romské kultury

m r k muzeum romské kultury

Muzeum romské kultury
Bratislavská 246/67 | Brno

facebook.com/muzeum.romske.kultury
Více informací na rommuz.cz

PŘÍHLÁŠKY 8 | 8 — 19 | 9 | 2021

HYGIENA KRVĚ

Brněnský kabaret
o metodách
zúšlechťování
lidské rasy.
Vypovědi vrahů a obětí.
Na jevišti kovové loutky,
šrot a ostnatý drát.
Hra o hodnotě lidského života
inspirovaná svědectvími přeživších
holocaustu, dobovými dokumenty, projevy
nacistických vůdců a texty ze současných
neonacistických webů.

Scénář a režie:
Pavla Dombrovská
Maska a scéna:
Luděk Vémola
Loutky a rekvizity:
Iveta Kalousková
Hudba: Tomáš Vtípil
Světla a projekce: Tomáš Tušer

Na festivalu Skupova Píseň 2016
získala hra cenu za scénografii,
napadité užití a animaci objektů.
Pro diváky od 13 let a dospělé.

11/9/2021 v 19:30

**HODONÍN U KUNŠTÁTU. PAMÁTNÍK HOLOKAUSTU
ROMŮ A SINTŮ NA MORAVĚ**

VSTUPNÉ DOBROVOLNÉ; více na www.rommuz.cz

LISEŇ **m r k** let muzea romské kultury

Činnost Divadla Lišeň se uskutečňuje za finanční podpory statutárního města Brna a městské části Brno-Líšeň.

Podpořeno Fondu
EHP/Norska 2014-2021.

Island
Liechtenstein
Norway grants

Ceník inzerce

celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)

1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)

1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)

menší formát – 7 Kč/cm²

Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%

žádosti o inzerci na: holomkova@srnm.cz

Předplatné Romano hangos

příjmení, jméno: .....

název organizace: .....

adresa, PSČ: .....

e-mail: ..... telefon: .....

počet objednaných výtisků: .....

způsob platby: ☐ hotově ☐ složenkou

☐ bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol:

☐ bankovním převodem na fakturu

vyplněný formulář zašlete na adresu: Romano hangos, Bratislavská 65a, Brno 602 00. Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010

cena předplatného pro rok 2021 je 320 Kč

Fotografie Claude a Marie-José Carret

Otisk cest

Muzeum romské kultury
Bratislavská 246/67 | Brno
facebook.com/muzeum.romske.kultury
rommuz.cz

7 | 4 | 2021 — 31 | 12 | 2022

MINISTERSTVO KULTURY **af** Česká televize

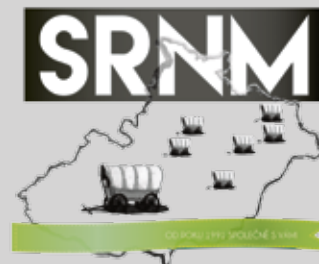
Vernisáž za účasti autorů **23 | 9 | 2021 od 17 hod.**

Adresa redakce Romano hangos a Společenství Romů na Moravě

Bratislavská 65a, Brno 602 00

tel.: 545 246 673 www.srnm.cz

číslo účtu: 27-488570217/0100

Vydávání Romano hangos podporuje Ministerstvo kultury České republiky

Romano hangos / Romský hlas. Vychází s podporou Ministerstva kultury, Jihomoravského kraje a Statutárního města Brna.

Vydává Společenství Romů na Moravě. Registrováno Ministerstvem kultury ČR pod č. E 8154.

Redakce: Sabir Agalarov (šéfredaktor) romanohangos@gmail.com; Alica Heráková, Tomáš Ščuka. Grafická úprava a sazba: Radim Šašinka.

Redakční rada: Roman Čonka, Prešov; Alica Heráková, Brno; Drahomír Radek Horváth, Děčín; Ivona Parčiová, Brno; Barbora Antonová, Brno; Margita Racová, Brno.

Adresa redakce: Bratislavská 65a, 602 00 Brno, tel.: 545 246 673, e-mail: romanohangos@gmail.com, Elektronická verze: www.srnm.cz.

IČO vydavatele: 44015178. Bankovní spojení: Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010. Tiskne: Samab press group, a.s., Cyrilská, Brno. Rozšiřuje: Kongrestakt Brno.